

Analyse kennishiaten Duurzame zorg, gezondheid en preventie

April 2024

Algemene inzichten

- Meerjarig onderzoek is nodig met meer focus op de care sector en extramurale zorg
- Programmeren van meerjarenbeleid op onderzoek en implementatie is nodig
- Er moet ruimte komen voor bottom-up initiatieven van organisaties die geen onderdeel van de GDDZ-werkgroep zijn
- ZonMw kan innovaties stimuleren door kruisbestuiving te bevorderen tussen technische universiteiten en de klinische sector of zorg- en welzijnsorganisaties

Aanleiding

ZonMw heeft een analyse gemaakt van kennishiaten in duurzame zorg. Deze komt voort uit een interne inventarisatie van ZonMw, de lopende projecten uit de [Green Deal Duurzame Zorg](#) (GDDZ) gefinancierd in 2023 door het ministerie van VWS en de projectplannen van de werkgroep GDDZ voor 2024-2026.

N.B. In deze analyse zijn niet alle lopende initiatieven in Nederland meegenomen, maar kan wel gezien worden als indicatie van waar nog op ingezet kan worden.

Algemene constatering

Een aantal algemene constatering die uit de analyse van ZonMw gehaald zijn, staan hier beschreven.

Met name focus op kortlopende projecten

Wat opvalt in de analyse is dat zowel de lopende projecten als de projectplannen van de GDDZ voor 2024-2026 kortdurende onderzoeks- of implementatieprojecten zijn. Per jaar wordt besloten welke projecten gefinancierd worden voor maximaal één jaar, in de hoop dat het project het volgende jaar vervolgfianciering krijgt en dus doorgang kan vinden. Dit kan de volgende gevolgen hebben:

- **Risico op verminderde doorzetting en borging**
Op dit moment lopen er waardevolle projecten die in de loop van 2024 resultaten opleveren, zoals draaiboeken, analyses, inventarisaties, interventies, protocollen, kennisagenda's, Life Cycle Analyses (LCA's), nulmeting, publicaties. Een voorbeeld is de analyse van veel gebruikte disposables in het ziekenhuis of de kennisagenda die opgesteld wordt op het gebied van duurzame voeding in het ziekenhuis. Het is essentieel dat er tijdig nagedacht wordt over vervolg en implementatie van deze projectresultaten. Wie of wat is er nodig om de resultaten van de analyses en inventarisaties een stap verder te brengen en te implementeren door heel het land. De continuïteit, doorzetting en implementatie van de projecten komt, door de korte looptijd en het wachten en de onzekerheid over nieuwe financiering, in het geding.
- **Complexere vraagstukken blijven liggen, met name in de care sector en extramurale zorgsector**
Daarnaast heeft kortdurende financiering ook tot gevolg dat de focus ligt op de kleinere, concrete vraagstukken die binnen een jaar uitgevoerd kunnen worden. De complexe vraagstukken die meerjarig onderzoek vereisen, worden daardoor niet geïdentificeerd en geadresseerd. Echter kunnen met meerjarig onderzoek duurzame interventies wetenschappelijk onderbouwd worden, langeretermijneffecten gemeten worden en dus juist de meeste impact en verandering in de zorgsector teweeg brengen.

Binnen de curatieve zorg zijn er wel meerdere langlopende projecten. Zo lopen er op dit moment twee meerjarige, interdisciplinaire onderzoeksprojecten die zijn gefinancierd door

NWO: [ESCH-R](#) en [CAREFREE](#). ESCH-R versnelt circulaire interventies in ziekenhuizen en CAREFREE vergroent de operatiekamers. Beide pakken complexe vraagstukken op in de curatieve sector. Deze sector en met name UMC's zijn meer gewend aan het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. ZonMw beveelt aan dergelijk onderzoek ook uit te voeren in de care en extramurale sector. Dit vraagt om extra stimulering om de achterstand in te lopen.

Te weinig aansluiting bij internationale ontwikkelingen

Een transitie in de zorg is niet alleen noodzakelijk in Nederland, maar ook in andere Europese landen. Het is belangrijk om gezamenlijk op te trekken en van elkaar te leren, om te voorkomen dat we het wiel opnieuw uitvinden. In de GDDZ is weinig aandacht voor (aansluiting bij) internationale ontwikkelingen. Denk aan het faciliteren van deelname van Nederlandse onderzoekers aan internationale programma's of ander soortige uitwisselingsprogramma's met organisaties in het buitenland. Door samen op te trekken kan de transitie op een Europees niveau versneld worden.

Constateringen per thema

Thema 1 – Gezondheidsbevordering

Bij voeding mist onderzoek naar gedragscomponenten en implementatie in de extramurale zorgsector. Er is weinig aandacht voor het bevorderen van leef- en werkomstandigheden.

Binnen thema 1 is er veel aandacht voor het onderwerp voeding. Op dit moment lopen er vooral projecten die gericht zijn op de ziekenhuissector en zijn er plannen om ook duurzame voeding te implementeren in care-zorginstellingen. Wat mist is de gedragscomponent; hoe kan de benodigde gedragsverandering bij zorgverleners en burgers worden bereikt, zodat daadwerkelijk implementatie wordt bewerkstelligd. Daarnaast ontbreekt de verbinding met de paramedici en de extramurale zorgsector.

Binnen thema 1 is er weinig aandacht voor 'het bevorderen van fysieke en mentale gezondheid' en 'gezondheid bevorderende leef- en werkomstandigheden rondom zorglocaties.' Deze thema's raken nauw aan klimaatadaptatie; als een zorglocatie niet klimaat adaptief is ingericht, is dit niet gezondheidsbevorderend. Meer aandacht voor deze thema's is gewenst.

Thema 2 – Kennis en bewustwording

Meerjarige financiering en vervolgfianciering is noodzakelijk. ZonMw betrekken bij richtlijnontwikkeling.

ZonMw vindt het belangrijk dat er meer aandacht komt voor meerjarige, interdisciplinaire onderzoeksprojecten. Een onderzoeksagenda kan de basis hiervoor vormen. Er zijn inmiddels een aantal kennisagenda's ontwikkeld, zoals [Planetary Health](#) en [Klimaat en Gezondheid](#). Wij raden aan om de vragen uit deze agenda's te onderzoeken met meerjarige financiering.

Binnen thema 2 is er aandacht voor passage 2g; 'vindplaatsen voor kennis en kennisplatforms'. Bij deze kennisplatforms is het belangrijk om duidelijk per platform te bepalen wat het doel en de doelgroep zijn. Wanneer interventies worden gepubliceerd op een platform, moet ook nagedacht worden over 'gradaties van evidence'.¹

Bewustwording creëren is een belangrijk doel binnen thema 2, waar veel aandacht voor is. Het is zinvol om de initiatieven structureel te beleggen binnen de Groene Zorg Alliantie en structureel te financieren. Daarnaast raden wij aan om niet alleen te focussen op de cure sector, maar ook op de care sector en de extramurale zorg. Daarnaast constateren we dat er binnen thema 2 een kennisvraag wordt geopperd, namelijk: 'hoe bereik je medewerkers met de juiste informatie over duurzaam gedrag en hoe vergroot je betrokkenheid van medewerkers en patiënten?' Hiervoor willen de brancheorganisaties bestaand gedragswetenschappelijk onderzoek inzetten. De ervaring vanuit ZonMw is dat dit soort vraagstukken vraagt om degelijk meerjarig implementatieonderzoek. Wij raden aan om dit te financieren, omdat de resultaten de gehele transitie kunnen versnellen.

¹ Het RIVM zet in op "bewezen milieuwinst", terwijl bij het MPZ "goede voorbeelden" volstaan. De "gradaties van evidence" vormen een goed aanknopingspunt om waar nodig en gewenst met onderzoek te zorgen voor meer onderbouwing/evidence.

Op dit moment wordt er een implementatietoolkit ontwikkeld voor de regionale huisartsenorganisaties. Verspreiding en implementatie van deze toolkit onder huisartspraktijken door heel Nederland vraagt om aandacht. De ervaring binnen ZonMw is dat goede implementatie veel tijd en dus geld vraagt.

Een van de plannen voor de komende jaren is om de richtlijnen te inventariseren op duurzaamheid en deze desgewenst aan te passen. ZonMw heeft veel ervaring met richtlijnontwikkeling, via diverse lopende programma's. Bij de ontwikkeling van richtlijnen is aansluiting bij het ZonMw-programma Kwaliteitsgelden wenselijk. Hier worden richtlijnen voor en met veel partijen ontwikkeld en is kruisbestuiving mogelijk.

Vanuit de UMC's wordt een integrale visie voor onderwijs op het gebied van Planetary Health ontwikkeld. ZonMw acht het wenselijk dat er ook aandacht is voor de beroepsgroepen verpleging en verzorging en de paramedische en extramurale zorg.

Thema 3 – CO2-reductie

Kennis over impact van vervoersbeweging

Het reduceren van de CO2-uitstoot is goed geadresseerd door de brancheorganisaties. ZonMw vraagt zich af of er voldoende kennis beschikbaar is om de (milieu-impact van) vervoersbewegingen van personeel en patiënten in kaart te brengen.

Thema 4 - Circulair

Implementatieonderzoek noodzakelijk om tot een transitie in de zorg te komen. Verbreding wenselijk naar de care en extramurale zorg.

Binnen thema 4 is er veel aandacht voor analyses. Er worden onder andere LCA's uitgevoerd, longlists opgesteld van veelgebruikte disposables geïnventariseerd en protocollen opgesteld om impactanalyses uit te voeren. Dit is een belangrijke eerste stap om het probleem inzichtelijk te maken. Om uiteindelijk tot de gewenste transitie te komen naar meer duurzaam en circulair werken, is volgens ZonMw implementatieonderzoek gewenst naar technische, medisch inhoudelijke en gedragswetenschappelijke aspecten van de invoering van circulair werken in de zorg.

Wat ZonMw daarnaast constateert, is dat bij het onderwerp afvalreductie de focus ligt op de ziekenhuissector. Het is wenselijk dat een verbreding plaatsvindt naar de care sector en extramurale zorg.

Thema 5 - Medicijnen

Meerjarige financiering en vervolfinanciering noodzakelijk voor lopende projecten.

Momenteel wordt er een plan van aanpak opgesteld voor gepast medicatiegebruik, gepast voorschrijven en tegengaan van medicijnverspilling. Het is vanzelfsprekend belangrijk dat dit plan van aanpak, tezamen met bewezen interventies, ook daadwerkelijk worden geïmplementeerd. Daarnaast wordt er binnen thema 5 een promotieonderzoek aangevraagd naar duurzaam voorschrijven psychofarmaca en het voorkomen van verspilling. Promotieonderzoek betreft meerjarig onderzoek en vraagt dus om meerjarige financiering. Het is voor ZonMw onduidelijk of hier rekening mee is gehouden en of er voldoende budget beschikbaar is om een PhD-student aan te nemen.

Op dit moment worden scans op afdelingen binnen de GGZ, GHZ en VVT naar medicijnresten uitgevoerd en lijsten met 'quick wins' opgesteld. Het is belangrijk dat dit vervolg krijgt.

Conclusie

De onderdelen van de GDDZ 3.0 zijn door deelnemende partijen goed uitgewerkt en er is aandacht voor alle onderwerpen binnen de vijf thema's. Wat aan projecten is uitgezet, vraagt om meerjarige vervolgactiviteiten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling, waarbij verbindingen leggen en overzicht bewaren over de activiteiten essentieel is. Het meerjarig onderzoek in de cure sector verdient aanbeveling in de care en extramurale sector. Dit vraagt om extra stimulering om de achterstand in te lopen.